

Erazim Kohák „o pravém lidství Ernsta Jüngerera“

Zemřela s německým spisovatelem Ernstem Jüngerem i jedna éra našich dějin? Psalo se o tom v nekrolozích, avšak pochyby jsou namístě. Jünger nebyl představitelem určité dějinné epochy. Byl představitelem jedné ze dvou zásadních lidských možností – a ty nepominou, dokud lidstvo zůstane lidstvem a člověk a člověkem. Jen pominula epocha, kdy se zásadní možnost, kterou představoval, jevila nejen jako možnost, nýbrž i jako jeho vlastní, pravé, pravdivé – či *eigentlich* – lidství.

Jeden přístup představuje Erich Maria Remarque v románu *Na západní frontě klid*. Ten bývá označován za pacifistický – a s určitým oprávněním. Remarque zachycuje křehkost života a nesmyslnost ničení. Válka je mu nepochopitelná a naprosto nepřijatelná: nedá ospravedlnit „národními zájmy“ ani čímkoliv jiným. Je třeba ji odmítnout. Život je o životě, ne o zabíjení.

Přesto Remarqua nelze odepsat jako člověka, který se z války nepoučil a poučit nechce, který chce jen co nejrychleji zapomenout a vrátit se ke každodennosti mírového života. Válka mu hluboce zpochybnila samozřejmost dobra, která patřila k základním východiskům „věku rozumu, pokroku a světlé budoucnosti“. Dobra se stává něčím, o čem je třeba usilovat. Lidský život je životem v přesahu, avšak Remarque a lidé jeho ražby hledali princip přesahu v intenzivní, bolestné lásce, která život ochraňuje a miluje. Je snadné milovat Boha, věčného, nekonečného – a spolehlivého. Velikou odvahu vyžaduje milovat život, který je konečný, milovat to, co umírá. Albert Schweitzer odchází do Afriky. Přesah tu znamená lásku.

To je postoj, který u nás zastával Masaryk, pacifista, který organizoval legie. Emanuel Rádl, a snad nejvýrazněji Karel Čapek, básník obyčejného života, který není v nejmenším

samozřejmý. Čapkova tvorba nepředstavuje návrat k románům pokojného 19. století. Čapek zná hloubku hrůzy, *bílé nemoci*. Zná bolest konečné lásky – a ví, že dobrota každodennosti vyžaduje úsilí. Není jen autorem *Povídek z jedné kapsy*, nýbrž také *Bílé nemoci* – a *Matky*. Život po světové válce už nemůže být samozřejmý. Vyžaduje úsilí, vyžaduje přesah, a celá řada autorů ten přesah hledá v lásce.

Jüngerův text ze zákopů, *In Stahlgewittern* (V ocelových bouřích), představuje protějšek Remarquova *Na západní frontě klid*. Ano, válka je nesmyslná, avšak v tom je její smysl! Nemilosrdně strhává povrchnost buržoazní společnosti, smetává zatuchlost devatenáctého století. Válka podle Jüngerera není výbuch nesmyslnosti v dobrotě každodennosti. Je člověku vlastním živlem, v němž vznikají jen přechodné, umělé ostrůvky míru. A právě ve frontovém zážitku světové války, v tanci ocelové smrti, nalézá ztracený moderní člověk sám sebe. Smrt přestává být nepřítelem, stává se osvobozujícím činitelem. Lidé do základů otřesení nebývalým frontovým tancem smrti ztrácejí nakonec veškerou přetvářku, všechny zábrany buržoazní konvence. Vzniká pravé společenství těch, kdo prošli očištným otřesem fronty – a stávají se *Frontenkamaraden* zcela bez ohledu na to, na které straně bojují, na rozdíl od sráčů v zázemí, kteří nemají ponětí, o čem to je.

Jüngerův postoj představuje přímý protiklad pacifismu. Život v přesahu pro něho neznamena lásku k životu, nýbrž překonání života, přijetí jeho smrtelnosti, sebezpřekročení a sebenalezení v boji. Jünger pohrdal mírem, pohrdal demokracií a rovností. Vážil si aristokratické velikosti. Mezi válkami byli „jeho lidmi“ ti, kteří odmítali všednost, buržoazní každodennost. Ne Remarque nebo „německý Čapek“ Erich Kästner, nýbrž na jednom konci fronty Bertold Brecht, na druhém Joseph Goebbels. Otřes této každodennosti nechápal jako výzvu o ni usilovat a pečovat, nýbrž ji odmítnout – do novely *Na mramorových útesech* z roku 1939 (česky *Mladá fronta* 1995) si tak čtenáři lehce promítli i odmítnutí každodennosti nacionálního socialismu, přestože Jünger vždy tvrdil, a to i v dobách, kdy by mu autorství „knihy odporu“ společensky prospělo, že obsah novely má platnost zcela obecnou. A když se ji Joseph Goebbels, už ne rebel, ale ministr, pokusil zakázat, jiný umělec a voják Adolf Hitler mu v tom zabránil ...

Ani Jünger nebyl sám. Podobně jako Remarque či u nás Čapek, tak i on se stal vzorem určitého vyrovnání s válečnými hrůzami kolem nás a v nás. Měl své vulgarizující následovníky mezi násilníky rozháraných časů, avšak hlásili se k němu i hlubocí a vytríbení myslitelé. Nejznámější z nich je dnes Martin Heidegger, který již v *Bytí a čase* po svém rozpracovává Jüngerovo rozlišení každodennosti a opravdovosti, mezi skrýváním se před smrtí a úzkostlivým, odhodlaným otevřením se vlastní smrti, která člověka osvobozuje. To už není hlas vojáckého dobrodruha. Je to hlas myslitele, jenž chápe pravdivost lidského života neméně jako přesah, avšak podstatu tohoto přesahu vidí ne v lásce, nýbrž v odhodlanosti tváří v tvář vlastní smrti v časovosti konečného života. V české filosofické literatuře se k tomuto přístupu připojil Heideggerem inspirovaný Patočka. Šestý z jeho „kacířských esejů“ o filosofii dějin, „Války XX. století a XX. století jako válka“, s popisem osvobozujícího frontového zážitku a společenství otřesených, Patočka neodvozuje z Heideggera, nýbrž přímo z Ernsta Jüngerera. Così z étosu Jüngerovy pozdější figury „lesního chodce“ (po „neznámém vojín“, „dělníkovi“ a před „anarchou“) se pak dostalo i do Patočkových textů pro Chartu 77.

Jünger, podobně jako třeba právě Heidegger, představuje jednu ze dvou trvale platných zásadních možností, jak lze pochopit lidské pobývání na tomto světě po otřesu samozřejmosti. Lidská existence se stává úkolem, „rozkazem, který si člověk sám udílí“, a jako taková si vyžaduje přesah každodennosti. Jenže ten přesah nemíří směrem lásky k životu, jako u Remarquy či Schweitzera, ale směrem odhodlaného vystavení se smrti jako u Jünger, Heideggera a jim podobných.

Časy se mění, avšak tato základní polarita zůstává. Remarque a Schweitzer mají své následovníky v těch, kteří svůj život věnují lásce k životu a úsilí o jeho zachování (nejen „lékaři bez hranic“, ekologičtí aktivisté, ale z podstaty věci také konzervativci-vlastenci, anebo prostě dobří tátové a maminky, všichni „poctiví pracanti“, altruisté všech odstínů a úrovní). Naopak Jünger a Heidegger mají své následovníky v těch jedincích, kteří pohrdají všedností a jsou ochotni ve jménu vlastní pravdivosti – té *Eigentlichkeit*, kterou čeština nepřesně překládá jako „autenticita“ – všechnu každodennost odmítnout. Není to otázka pokleslosti oproti pravdivosti. Je to otázka, co představuje pravost lidství – láska či odhodlanost?

Předválečný Ernst Jünger tedy není jen mluvčím aristokratického militarismu a poválečného *Frontenkamaradschaft* všech otřesených. Vyjadřuje zásadní možnost lidského bytí jako *polemos* oproti bytí jako *agapé*!

Pozn. DP:

Tento článek vznikl rozsáhlým zkrácením (o životopisné pasáži) a drobným upravením či doplněním (v nepřesnostech a zjevných podjatostech) nekrologu Ernsta Jünger z pera ani ne před deseti dny rovněž zemřelého českého filosofa Erazima Koháka. Kohákovi jej zveřejnil *Filosofický časopis* (č. 2/1998). V závěru tohoto původního textu vymezuje vlastní pozici, když zdůrazňuje:

„Celý život jsem žil v duchu Masarykovy *humanitas* a Schweitzerovy *úcty k životu*, chápal jsem společenský úkol jako úsilí o demokracii proti aristokratické nadřazenosti. Jünger podobně jako Nietzsche a Heidegger, se mi vždy jevil jako nepřítel života, nepřítel lidství. Rád bych to zdůvodnil. Přesto svůj hluboce zakořeněný postoj *zdůvodnit nemohu*. Když čtu Jünger a myslitele jeho ražení, jde na mě hrůza, avšak jsem si vědom toho, že **i oni** vyjadřují zásadní možnost lidského pobývání, stejně zásadní, jako je ta, se kterou se ztotožňuji. Patří k filosofii stejně tak, jako smrt patří k životu. (s. 342)

Také my *nedokážeme zdůvodnit* naši cizost a odpor k různým dnešním „derivátům“ *humanitas*, a nejenom k těm vulgárním. Nicméně na úrovni, k níž dospěl Kohák, lze i přes odlišnost „rasy“ nalézt jakési porozumění, které bezrasovým (v nebiologickém smyslu) břichomluvcům politických a moderátorských pultíků, rozličných talykateder, forbín a zřejmě i kazatelen zůstane zpravidla nedosažitelné... Zároveň však

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

připomínáme, že Kohákem postulovaný protiklad, inspirovaný patrně četbou Bohrerovy knihy *Die Ästhetik des Schreckens. Die Pessimistische Romantik und Ernst Jüngers Frühwerk* (Estetika hrůzy. Pesimistická romantika a rané dílo Ernsta Jüngerera), je toliko tezí, kterou vzhledem k Jüngerově ambivalentnosti lze lehce rozporovat.